

**Convention on the Elimination
of All Forms of Discrimination
against Women**

Дистрибуција: ограничена
25. јули 2013.

Оригинал: енглески језик

Незванични превод:
Гендер центар Републике Српске

УНАПРИЈЕД ДАТА НЕУРЕЂЕНА ВЕРЗИЈА

Комитет за укидање дискриминације жена

**Закључна запажања на комбиновани четврти и пети
периодични извјештај Босне и Херцеговине***

1. Комитет је размотрио комбиновани четврти и пети периодични извјештај Босне и Херцеговине (CEDAW/C/VIH/4-5) на свом 1146. и 1147. засједању (CEDAW/C/SR.1146 и 1147). Листа тема и питања Комитета је садржана у CEDAW/C/VIH/Q/4-5, а одговори Босне и Херцеговине су садржани у CEDAW/C/VIH/Q/4-5/Add.1.

А. Увод

2. Комитет одаје признање Земљи чланици на детаљном комбинованом четвртом и петом периодичном извјештају, писаним одговорима на списак питања који је сачинила радна група Комитета прије сједнице и одговорима на питања која је Комитет усмено постављао.

3. Комитет захваљује Земљи чланици на делегацији, на челу са гђом Самром Филиповић-Хациабдић, директорицом Агенције за равноправност полова, која је укључила Сталног представника Босне и Херцеговине у Уједињеним нацијама у Женеви, као и представнице/ке Агенције за равноправност полова, Министарства за људска права и избјеглице, гендер центара Републике Српске и Федерације Босне и Херцеговине, Парламентарне скупштине Босне и Херцеговине и Сталне мисије. Комитет цијени дијалог између делегације и чланова/ица Комитета.

В. Позитивни аспекти

4. Комитет поздравља напредак постигнут од разматрања трећег периодичног извјештаја Земље чланице 2006. године (CEDAW/C/VIH/3) у предузимању законодавних реформи, посебно:

(а) Усвајање, у 2009. години, Закона о забрани дискриминације, који укључује пол, полно изражавање и сексуалну оријентацију као забрањене основе за дискриминацију;

(б) Амандмане, у 2009. години, на Закон о равноправности полова (2003);

(с) Амандмане, у 2010. години, на Кривични закон Босне и Херцеговине, који укључују дефиницију трговине људским бићима у складу са међународним стандардима (члан 186);

5. Комитет похваљује Земљу чланицу за унапређење институционалног и политичког оквира са циљем убрзавања укидања дискриминације жена и промовисања родне равноправности, коа што су:

*Усвојио Комитет на педесет петој сједници (8-26. јула 2013).

- (a) Усвајање Гендер акционог плана Босне и Херцеговине (2006-2011) и Финансијског механизма за спровођење Гендер акционог плана;
 - (b) Усвајање државног Акционог плана за борбу против трговине људима и илегалне миграције (2008-2012);
 - (c) Усвајање Акционог плана за спровођење Резолуције Савјета безбједности о женама, миру и сигурности (2010-2013) и успостављање Координационог одбора, у 2011. години; и
 - (d) Усвајање државне Стратегије за процесуирање ратних злочина, у 2008. години.
6. Комитет поздравља чињеницу да је, у периоду од разматрања претходног извјештаја, Земља чланица ратификовала или приступила сљедећим међународним и регионалним инструментима:
- (a) Међународна Конвенција о заштити свих лица од присилног нестанка, у 2012. години;
 - (b) Опциони протокол на међународну Конвенцију о економским, социјалним и културним правима, у 2012. години;
 - (c) Конвенција о правима лица са онеспособљењем, у 2010. години;
 - (d) Опциони протокол на Конвенцију против мучења и другог окрутног, нељудског и деградирајућег поступања или кажњавања, у 2008. години;
 - (e) Европска Конвенција о спречавању мучења, нељудског или деградирајућег поступања, у 2008. години;
 - (f) Конвенција Савјета Европе о дјеловању против трговине људским бићима, у 2008. години.
7. Комитет похваљује Земљу чланицу што се придржава девет главних међународних инструмената људских права. Комитет такође поздравља ратификацију од стране Парламента, истакнуту током дијалога, Конвенције Савјета Европе о спречавању и сузбијању насиља над женама и насиља у породици и констатује да ће инструменти ратификације бити депоновани.

С. Главне области забринутости и препоруке

Парламентарна скупштина

8. **Комитет запажа да је комбиновани четврти и пети периодични извјештај Земље чланице усвојила Парламентарна скупштина. Потврђујући да владе имају првенствену дужност и нарочито су одговорне за пуно спровођење обавеза Земље чланице по Конвенцији, Комитет истиче да је Конвенција обавезујућа за све органе власти и позива Земљу чланицу да подстакне Парламентарну скупштину да, у складу са својим процедурама и гдје год је то прикладно, предузме неопходне мјере које се односе на спровођење садашњих закључних запажања у периоду од сада па до сљедећег процеса извјештавања по Конвенцији.**

Жене у постконфликтним ситуацијама

9. Препознајући напоре Земље чланице да унаприједи положај жена у постконфликтним ситуацијама, Комитет је дубоко забринут за:

- (a) Спор темпо процесуирања и веома ниску стопу осуђујућих пресуда за починиоце сексуалног насиља који доводе до широко распрострањене

некажњивости, упркос спровођењу државне Стратегије за процесуирање ратних злочина из 2008;

(b) Неодговарајуће дефиниције, и на нивоу државе и на нивоу ентитета, дјела сексуалног насиља као ратног злочина и злочина против човјечности, нарочито елемената дјела силовања, које нису у складу са међународним стандардима, велики број случајева на нивоу окружних судова / кантоналних судова, у којима се и даље силовање процесуира као обично кривично дјело, без узимања у обзир димензије оружаног сукоба, те паралелну примјењивост различитих кривичних закона што доводи до недоследне судске праксе и благих казних пракси;

(c) Дуга кашњења у усвајању мјера усмјерених на потребе великог броја жена жртава сукоба;

(d) Помањкање одговарајућег обештећења за жртве на суђењима за ратне злочине, гдје се жртве упућују на покретање одвојених парничних поступака, иако се овакве тужбе могу поднијети и о њима донијети рјешења током кривичног поступка;

(e) Недовољност мјера заштите свједока у случајевима који се процесуирају у окружним и кантоналним судовима, гдје није примјењив Закон о програму заштите свједока;

(f) Неадекватан и неравноправан приступ жена мјерама одштете, подршке и рехабилитације за насиље претрпљено током рата, укључујући присилне нестанке, као што је стална психолошка и медицинска подршка, као и новчаним и социјалним давањима, која су различито регулисана у ентитетима; и

(g) Помањкање мјера за отклањање систематске стигматизације са којом се суочавају жене жртве ратног сексуалног насиља, што спутава њихов приступ правди и поновној интеграцији у друштво.

10. **Комитет препоручује да Земља чланица:**

(a) Убрза спровођење државне Стратегије за процесуирање ратних злочина и повећа број судских процеса за ратне злочине издвајањем више финансијских средстава и капацитета за истраге како би се смањио велики број нагомиланих случајева;

(b) Измијени све релевантне кривичне законе укључивањем дефиниције сексуалног насиља током рата у складу са међународним стандардима, укључујући посебну дефиницију силовања као ратног злочина и злочина против човјечности, како би се адекватно изразила озбиљност почињених злочина и појачали напори за усклађивање судске праксе и казних пракси на судовима у Земљи чланици, успостављањем дјелотворних механизма сарадње између тужилаштава и судова надлежних за ратне злочине на свим нивоима у Земљи чланици;

(c) Убрза усвајање нацрта закона и програма, који су на чекању, планираних да обезбиједи дјелотворан приступ правди за све жене жртве сексуалног насиља током рата, укључујући одговарајућа обештећења, као што су нацрт Закона о правима жртава тортуре и цивилним жртвама рата, Програм за жртве сексуалног насиља у сукобу и тортуре (2013-2016) и нацрт Стратегије транзицијске правде, чији је циљ унапређење приступа правди;

(d) Обезбиједи дјелотворно спровођење новог Закона о програму заштите свједока и успостави одрживе и оперативне мјере заштите свједока на нивоу окружних и кантоналних судова; и

(е) Развије свеобухватан приступ унапређењу статуса и положаја свих жена жртава рата, укључујући сузбијање стигме приписане сексуалном насиљу, прошири обезбјеђење мјера и давања за одштете, подршку и рехабилитацију и осигура равноправан приступ овим услугама за све жене жртве насиља без обзира на пребивалиште.

11. Комитет изражава забринутост у вези са помањкањем дјелотворности Акционог плана за Резолуцију Савјета безбједности 1325 у вези са учешћем жена у процесима мира, помирења и обнове.

12. Комитет препоручује да Земља чланица обезбиједи пуно спровођење Резолуције Савјета безбједности 1325 (2000) кроз Акциони план Земље чланице и развије конкретне мјере да повећа учешће жена у процесима одлучивања о постконфликтним политикама и стратегијама, узимајући у обзир потребе жена и дјевојчица, нарочито оних које се односе на њихову друштвену рехабилитацију и поновну интеграцију.

Уставни и законски оквир

13. Иако потврђује постојеће дефиниције у Закону о равноправности полова, Комитет изражава забринутост да Устав у овом тренутку не укључује свеобухватну дефиницију дискриминације жена, у складу са Чланом 1, и принципа равноправности између жена и мушкараца, у складу са Чланом 2. Конвенције.

14. У свјетлу процеса уставних промјена, Комитет препоручује да Земља чланица посебно угради у нови Устав дефиницију равноправности између жена и мушкараца и забрану директне и индиректне дискриминације жена у јавној и приватној сфери, у складу са члановима 1. и 2. Конвенције.

Правни механизми за жалбе

15. У свјетлу директне примјене Конвенције, Комитет изражава забринутост због ограниченог броја судских поступака у којима се директно позивало на Конвенцију или је директно примијењена, као и због малог броја жалби на родно засновану дискриминацију пред Агенцијом за равноправност полова и Институцијом Омбудсмана за људска права, што указује на непрестано помањкање свијести међу самим женама и међу органима правосуђа и правне професије о правима жена и доступним правним лијековима у оквиру законског оквира Земље чланице, Конвенције, Опционог протокола, као и о општим препорукама Комитета. Комитет такође изражава забринутост што је обезбјеђење правне помоћи и даље непотпуно и нерегулисано у неким кантонима Федерације БиХ, што је и даље углавном пружају приватно финансиране невладине организације и што се још увијек чека на усвајање Закона о бесплатној правној помоћи на нивоу државе.

16. Комитет препоручује да Земља чланица:

(а) Обезбиједи систематичну и обавезну обуку за судије, тужиоце и адвокате о Закону о равноправности полова и Закону о забрани дискриминације, као и о Конвенцији, њеном Опционом протоколу и општим препорукама и ставовима Комитета усвојеним у појединачним случајевима, подстакне их да се позивају на Конвенцију како би јој дали на већој видљивости, те осигура да ова обука буде интегрални дио образовања у области права;

(б) Повећа свијест жена о њиховим правима и доступним правним лијековима, како би их оспособила да траже правду у случајевима родно засноване дискриминације; и

(с) Убрза усвајање Нацрта Закона о правној помоћи чији је циљ уједначавање обезбјеђења бесплатне правне помоћи у Земљи чланици како би се олакшао приступ правди за све жене, нарочито оне које припадају угроженим групама.

Национални механизми за унапређење положаја жена

17. Иако поздравља сталну сарадњу између Агенције за равноправност полова и гендер центара ентитета и предстојеће усвајање новог Гендер акционог плана (2013-2017), Комитет изражава забринутост због ограничене сарадње између постојећих тијела за родну равноправност и надлежних министарстава на свим нивоима; недовољног интегрисања родне равноправности унутар министарстава на свим нивоима; што доводи до слабог спровођења Гендер акционог плана што се дугује, прије свега, нејасној подјели надлежности између овлашћених тијела; и недовољне укључености угрожених жена у израду политика и програма. Комитет такође стално понавља своју забринутост да Агенција за равноправност полова није довољно видљива и да њена позиција унутар једног министарства на нивоу државе може створити препреке за њену дјелотворност у раду са другим министарствима. Надаље, иако се запажа да мандат институција за родну равноправност укључује давање мишљења прије усвајања закона и прописа, Комитет изражава забринутост због ограничених људских, финансијских и техничких ресурса механизма за родну равноправност да ефикасно промовишу, координишу, прате и оцјењују законодавство и политике родне равноправности у Земљи чланици.

18. Са циљем спровођења новог Гендер акционог плана, Комитет позива Земљу чланицу да успостави дјелотворне механизме сарадње између тијела за родну равноправност и релевантних министарстава, како би повећала интегрисање родне равноправности у свим областима и на свим нивоима, и у погледу на угрожене групе жена. Комитет такође позива Земљу чланицу да ојача Агенцију за равноправност полова тако што ће јој дати већу видљивост и ауторитет према релевантним министарствима и Савјету министара. Комитет надаље препоручује да Земља чланица обезбиједи институцијама за родну равноправност неопходне људске, финансијске и техничке ресурсе да би унаприједила њихово дјелотворно функционисање, нарочито укључивање активности изградње техничких капацитета и капацитета за проширење сарадње са цивилним друштвом, као и да уведе дјелотворне механизме надзора и одговорности ка свим нивоима у контексту система уградње родне равноправности, укључујући санкције за неиспуњавање обавеза.

Стереотипи

19. Комитет стално понавља своју забринутост због отпорности патријархалних ставова и дубоко укоријењених стереотипа о улогама и одговорностима жена и мушкараца у породици и друштву у цјелини (CEDAW, C/BIH/CO/3, тачка 23). Комитет запажа да овакви родни стереотипи чине значајну кочницу за спровођење Конвенције, јер су у коријену узрока (1) неповољног положаја жена у Земљи чланици у политичком и јавном животу, нарочито на положајима одлучивања и међу изабраним представницима власти, као и на тржишту рада (2) распрострањености породичног и сексуалног насиља у Земљи чланици и (3) родне сегрегације која се одражава у изборима образовања жена и дјевојчица. Додатно, Комитет изражава жаљење због озбиљног оклијевања у отклањању преосталих родних стереотипа из школских уџбеника.

20. **Комитет захтијева да Земља чланица:**

- (a) Уклони, као питање приоритета, родне стереотипе из образовних уџбеника и наставних садржаја;
- (b) Шири принципе недискриминације и родне равноправности кроз образовни систем, и формални и неформални, са циљем повећања позитивног и нестереотипног приказивања жена, уградњом људских права и родне равноправности у обуке и образовне материјале и обезбјеђењем обука о правима жена за наставно особље;
- (c) Развије опсежну свеобухватну стратегију кроз све секторе, са проактивним и одрживим мјерама, које циљају на жене и мушкарце, дјевојчице и дјечаке, да се превазиђу стереотипни ставови и улогама и одговорностима жена и мушкараца у породици и друштву, нарочито у областима гдје су жене у најнеповољнијем положају, као што су јавни и политички живот и запошљавање; и
- (d) Појача сарадњу са цивилним друштвом и женским организацијама, политичким странкама, запосленима у образовању, приватним сектором и медијима, и да шири информације о правима жена широј јавности и одређеним групама, као што су доносиоци одлука, послодавци, омладина и угрожене групе жена.

Насиље над женама

21. Иако поздравља повећане напоре Земље чланице у сузбијању насиља у породици, Комитет стално изражава своју озбиљну забринутост због високе распрострањености насиља у породици и помањкања механизма за праћење и одговорност у погледу спровођења постојећих стратегија, и на нивоу државе и на нивоу ентитета; недовољног прикупљања података ради процјене феномена насиља у породици; и недовољне подршке услугама које зависе од невладиних организација и иностраног финансирања. Комитет надаље изражава забринутост због недоследне примјене закона који регулишу насиље у породици на судовима у оба ентитета, што подрива повјерење жена у правосудни систем упркос свеобухватном законском оквиру који је на снази; као и због недовољног пријављивања насиља у породици, ограниченог броја изречених заштитних мјера и благе казнене политике, укључујући огроман проценат условних осуда. Додатно, Комитет изражава жаљење због недостатка информација које се односе на Брчко дистрикт и недовољних информација о другим облицима насиља над женама у Земљи чланици.

22. **Комитет препоручује да Земља чланица:**

- (a) Успостави дјелотворне институционалне механизме за координацију, праћење и оцјену ефикасности утицаја развијених стратегија и предузетих мјера са циљем да осигура досљедну примјену закона на свим нивоима;
- (b) Охрабри жене да пријаве случајеве насиља у породици дестигматизацијом жртава и подизањем свијести о злочиначкој природи оваквих дјела и појача своје напоре да осигура да сви пријављени случајеви породичног и сексуалног насиља над женама и дјевојчицама буду ефикасно истражени и да починиоци буду процесуирани и осуђени сразмјерно тежини дјела;
- (c) Прикупља статистичке податке о насиљу у породици, укључујући феминицид, разврстане по полу, доби и вези између жртве и починиоца, и да предузме истраживање о обиму свих облика насиља над женама и њиховим коријенима и узроцима;

(d) Обезбиједи обавезну обуку за судије, адвокате и полицијске службенике о јединственој примјени постојећег правног оквира, укључујући дефиницију насиља у породици и о родним стереотипима; и

(e) Осигурати одговарајућу подршку, заштиту и рехабилитацију женама жртвама свих облика насиља, укључујући јачање капацитета постојећих склоништа и проширење сарадње и финансирање невладиних организација које обезбјеђују склониште и рехабилитацију жртвама.

Трговина људским бићима и искориштавање проституције

23. Иако запажа нови законски оквир на нивоу државе, Комитет и даље изражава забринутост због малог броја процесуирања, неоправданих кашњења у поступцима и благи осуда, упркос растућем тренду интерне и међународне трговине људима у Земљи чланици. Нарочито изражава забринутост што кривични закони ентитета и Брчко дистрикта нису усклађени са Кривичним законом БиХ и стога не допуштају адекватно процесуирање на нивоу ентитета и дистрикта са одговарајућим казнама о осудама дјела трговине људима, нарочито интерне трговине. Надаље, иако запажа усвајање прописа за заштиту жртава и свједока и развој нове Стратегије за борбу против трговине људским бићима, Комитет изражава забринутост због помањкања дјелотворних процедура идентификације жртава, нарочито када се ради о женама и дјевојчицама из ромских заједница и интерно расељеним женама које су све више погођене, те што обезбјеђење одговарајућих услуга жртвама трговине људима, као што су склоништа, већином воде невладине организације које се ослањају на вањско финансирање.

24. **Комитет препоручује да Земља чланица:**

(a) Измијени кривичне законе оба ентитета и Брчко дистрикта ради усклађивања са одговарајућим одредбама Кривичног закона Босне и Херцеговине, како би се осигурало да се дјела трговине људима адекватно процесуирају;

(b) Осигура дјелотворну примјену новог законског оквира и благовремено процесуирање и кажњавање трговаца људима, као и ревизију казнене политике у случајевима трговине људима;

(c) Обезбиједи обавезну и родно осјетљиву обуку за судије, тужиоце, полицијске службенике и друге службенике за provedбу закона о примјени законских одредби, укључујући прописе о заштити жртава трговине људима;

(d) Ојача механизме који имају за циљ рану идентификацију и упућивање жртава трговине људима, са посебним освртом на Ромкиње и интерно расељене жене, као и превентивне мјере као што је подизање свијести о ризицима трговине људским бићима за угрожене групе жена; и

(e) Осигура одговарајуће финансирање за активности против трговине људима које предузимају невладине организације.

25. Комитет изражава забринутост због чињенице да је Земља чланица и даље земља поријекла, одредишта и транзита за трговину људским бићима, посебно женама и дјевојчицама у сврху сексуалне експлоатације. Комитет је такође забринут због тога што се проституција кажњава као прекршај, због недостатка истраживања и података о распрострањености искориштавања проституције у Земљи чланици и помањкања политика и програма усмјерених на овај феномен.

26. **Комитет позива Земљу чланицу да:**

(a) Измијени Кривични закон како би осигурала да жене жртве проституције не буду више криминализоване, осигурала истрагу, процесуирање и кажњавање оних који искориштавају проституцију и предузме мјере да спријечи потражњу за проституцијом;

(b) Слиједи свеобухватни приступ у рјешавању експлоатације проституције, укључујући развијање стратегија којима ће подржати и обезбиједити рехабилитацију за жене које желе да напусте проституцију, и да обезбиједи у наредном периодичном извјештају исцрпне информације и податке о распрострањености искориштавања проституције.

Учешће у јавном и политичком животу

27. Комитет са задовољством запажа да члан 20. Закона о равноправности полова захтијева да Земља чланица осигура 40% учешћа жена у политичком животу, да Изборни закон обезбјеђује обавезну квоту од 40% за кандидаткиње на листама политичких странака, да је Закон о финансирању политичких партија измијењен тако да подстиче политичке странке да промовишу кандидаткиње за парламентарне изборе и да је повећано учешће жена у правосуђу и државној управи. Међутим, Комитет са забринутошћу запажа стагнирајуће ниску заступљеност жена у парламентима и позицијама у извршној власти на нивоу државе, ентитета, дистрикта, кантона и градова/општина, нарочито на нивоу одлучивања. Комитет надаље изражава забринутост да се кандидаткињама не даје довољна видљивост у медијима и од стране политичких странака током предизборних кампања и да су жене често одсутне у процесима доношења важних одлука, као што су преговори о уставним реформама који су у току.

28. Комитет препоручује да Земља чланица:

(a) Развије дјелотворне механизме за примјену квота како би повећала политичку заступљеност жена, стављањем жена на позиције које имају изгледа за побједу и успостављањем мјерила са конкретним временским распоредом и санкцијама за неиспуњавање обавеза;

(b) Уведе процедуре да осигура дјелотворну примјену члана 20. Закона о равноправности полова на нивоу државе, ентитета, дистрикта и градова/општина ради промоције, између осталог, учешћа Ромкиња и сеоских жена као изабраних представника власти и именованих тијела; те да промовише жене на руководећим положајима у извршној власти и у јавној управи, кроз употребу привремених посебних мјера тамо гдје је то прикладно;

(c) Повећа своје напоре како би обезбиједила обуке и изградњу капацитета жена да уђу у органе власти и појача кампање подизања свијести о важности пуног и равноправног учешћа жена у политичком и јавном животу, укључујући активности које циљају на вође политичких странака;

(d) Настави са иницијативама према политичким странкама да именују једнак број жена и мушкарца као кандидате и да ускладе своје статуте са Законом о равноправности полова; и

(e) Охрабри медије да осигурају да кандидаткиње и кандидати добију равноправну видљивост, нарочито током предизборних кампања, укључујући пуну примјену релевантних одредби Закона о јавном РТВ-сервису које се односе на равноправно појављивање и представљање и мушкараца и жена у програмском садржају и програмским политикама.

Држављанство

29. Комитет изражава забринутост због помањкања дјелотворне примјене универзалне регистрације рођења у Земљи чланици, нарочито међу ромским женама и дјевојчицама, што их ставља у ризик апатридије и спречава њихов приступ основним услугама. Комитет са забринутошћу запажа да помањкање информација, као и административне и финансијске препреке, могу спријечити Ромкиње да региструју рођења и стекну родне листове.

30. **Комитет позива Земљу чланицу да:**

(а) Осигура да су сва дјеца рођена на територији Земље чланице, посебно ромска дјеца, регистрована по рођењу, као начин за спречавање апатридије и да осигура њихов приступ образовању, социјалним услугама, здравственој заштити и грађанским правима, те да развије мјере за идентификацију нерегистроване дјеце и осигура да они добију личне документе; и

(б) Појача кампање подизања свијести јавности како би осигурала да Ромкиње буду свјесне важности регистрације рођења и процедуралних захтјева за стицање родних листова, и да осигура њихов приступ услугама и процедурама за регистрацију.

Образовање

31. Иако похваљује Земљу чланицу за висок степен образовања жена и дјевојчица, Комитет и даље изражава забринутост због упорне сегрегације у областима студија последице средњег образовања, гдје су жене концентрисане у областима у којима традиционално доминирају, а подзаступљене су у техничко-стручном образовању. Комитет је такође забринут због постојећег система моноетничких школа, који дискриминише дјевојчице на основу њихове етничке припадности и негативно утиче на њихове могућности за образовање. Комитет надаље изражава забринутост због ниске стопе уписа и високе стопе напуштања ромских дјевојчица на нивоу основних школа.

32. **Комитет препоручује да Земља чланица:**

(а) Даље подстиче младе жене да бирају нетрадиционалне области студија и занимања и спроводи програме савјетовања дјечака и дјевојчица о избору занимања;

(б) Спроведе препоруке Министарства образовања Федерације БиХ, у сарадњи са министрима образовања у Федерацији, са циљем укидања система моноетничких школа; и

(с) Промовише приступ ромских дјевојчица образовању и њихово задржавање на свим нивоима образовања, подизањем свијести о важности образовања као људског права и као основе за оснаживање жена, и ојача спровођење политике поновног уписа која ће омогућити ромским дјевојчицама које су напустиле школу да се врате у школу.

Запошљавање

33. Комитет запажа да је Земља чланица предузела различите мјере да подржи учешће жена на тржишту рада као дио Стратегије запошљавања Босне и Херцеговине (2010-2014) и одговарајућих ентитетских стратегија за запошљавање; да Гендер акциони план Босне и Херцеговине за период 2013-2017 даје приоритет економском учешћу жена развијањем мјера које ће олакшати помирење приватног и професионалног живота; и да је донесен оквирни закон ради уједначавања и

усклађивања социјалног сектора у Земљи чланици, укључујући заштиту материнства. Међутим, Комитет је и даље забринут због:

- (a) Изразито ниског учешћа жена на тржишту рада, упркос њиховом високом степену образовања, што се одражава у несразмјерно високој стопи незапослености жена;
- (b) Концентрације жена у секторима као што су здравствена њега, образовање, пољопривреда, у неформалном сектору, у „сивој економији“ и са уговорима о раду на одређено вријеме; и искључености са формалног тржишта рада угрожених група жена, као што су интерно расељене жене, сеоске жене и Ромкиње;
- (c) Помањкања институционалног оквира за спровођење забране родно засноване дискриминације и сексуалног узнемиравања на раду и помањкања мјера којима би се омогућило пријављивање оваквих дјела и информисање жена о њиховим правима;
- (d) Помањкања установа за бригу о дјечи, што чини препреку за пуно упражњавање права жена на рад; и
- (e) Постојећих дванаест различитих режима са различитим прописима о заштити материнства који зависе од пребивалишта жене што негативно утиче на њихову могућност учешћа у радној снази и учвршћује неравноправну подјелу породичних одговорности између жена и мушкараца.

34. **Комитет захтијева да Земља чланица:**

- (a) Усвоји привремене посебне мјере у складу са чланом 4, став 1. Конвенције и Опште препоруке Комитета бр. 25, са циљем постизања де факто једнаких могућности за жене и мушкарце на тржишту рада, укључујући угрожене групе жена, и успостави посебне програме обука и савјетовања за различите групе незапослених жена, укључујући промовисање предузетништва жена;
- (b) Предузме дјелотворне мјере да интегрише угрожене групе жена и жене које раде у „сивој економији“ на формално тржиште рада;
- (c) Пажљиво прати радне услове жена у неформалном сектору и оних које су запослене са уговорима на одређено вријеме, јачањем инспекција рада, и осигура њихов приступ социјалним услугама и социјалном осигурању, те размотри ратификацију Конвенције бр. 189 (2011) Међународне организације рада која се односи на пристојан рад за раднике у домаћинству;
- (d) Усвоји дјелотворне мјере, укључујући привремене посебне мјере, ради укидања сегрегације у занимањима, и хоризонталне и вертикалне, засноване на стереотипима у вези са родом;
- (e) Развије повјерљив и безбједан систем за подношење жалби у вези са родно заснованом дискриминацијом и сексуалним узнемиравањем на радном мјесту, и осигура да жртве имају дјелотворан приступ овим средствима за тражење правде;
- (f) Прошири доступност и приступачност установа за бригу о дјечи како би женама помогла да користе своје право на рад и повећала приступ жена тржишту рада;
- (g) Осигура да примјена оквирног закона који регулише социјални сектор доведе до усклађивања заштите трудница и мајки у Земљи чланици ради гарантовања плаћеног породилског одсуства за све жене; и

(h) Спроведе иницијативе подизања свијести и едукације и за жене и за мушкарце о подјели домаћих и породичних одговорности између жена и мушкараца и обезбиједи подстицај за активно учешће мушкараца у тим обавезама, нпр. увођењем посебног очинског одсуства које се не може пренијети.

Здравље

35. Комитет је забринут због одсуства уједначених закона и политика у области здравља што доводи до неравноправног приступа здравственим услугама и покривености здравственим осигурањем које зависи од пребивалишта жена и финансијским могућностима дистрикта и/или кантона, што несразмјерно погађа ромске жене и дјевојчице. Комитет је надаље забринут због ниске стопе употребе савремених контрацептивних средстава у Земљи чланици, што доводи до великог броја малолетничких трудноћа. Иако запажа примјену Политике здравља младих (2008-2012) у Републици Српској и Стратегије из 2010. за унапређење сексуалног и репродуктивног здравља и права у Федерацији, Комитет је забринут због недостатка информација о предузетим мјерама и постигнутим резултатима.

36. **Комитет препоручује да Земља чланица:**

(a) Појача напоре за усклађивање система здравствене заштите и уградње родне перспективе у све програме и реформе здравственог сектора, како би осигурала да жене, укључујући угрожене групе жена, имају равноправан приступ здравственим услугама и одговарајућу покривеност здравственим осигурањем у цијелој Земљи чланици;

(b) Подиже свијест и повећа дјелотворан приступ повољним савременим контрацептивним методама, укључујући у сеоским подручјима, тако да жене и мушкарци могу доносити информисан избор о броју и размаку између дјеце;

(c) Уведе образовање прилагођено доби о сексуалном и репродуктивном здрављу и правима у школски план и програм, укључујући питања родних односа и одговорног сексуалног понашања са циљем спречавања раних трудноћа и преноса сексуално преносивих болести, укључујући HIV; и

(d) Предузме систематичну процјену родног утицаја текућих стратегија и политика и укључи ове информације у сљедећи периодични извјештај.

Угрожене групе жена

37. Комитет изражава забринутост због ситуације различитих угрожених група жена, укључујући Ромкиње, интерно расељене жене, од којих многе и даље живе у колективним смјештајима, такозване мањинске повратнице, сеоске жене, старије жене и жене са онеспособљењем, које су подложније сиромаштву и у ризику су од укрштених облика дискриминације у вези са образовањем, здравственом његом, запошљавањем и јавним и политичким учешћем. Комитет изражава жаљење због недовољних информација које је Земља чланица обезбиједила у вези с тим и ограниченим информацијама о привременим посебним мјерама.

38. **Комитет позива Земљу чланицу да предузме дјелотворне мјере за укидање дискриминације Ромкиња, интерно расељених жена и повратница, сеоских жена, старијих жена и жена са онеспособљењем, нарочито у области образовања, здравља, запошљавања и политичког и јавног живота, развијањем циљаних стратегија, укључујући привремене посебне мјере за повећање равноправности у овим областима. Комитет такође препоручује да Земља чланица повећа своју сарадњу са организацијама цивилног друштва у вези с овим и тражи да укључи**

детаљне информације о положају угрожених група жена у свој сљедећи периодични извјештај.

Брак и породични односи

39. Комитет је забринут због распрострањености праксе раних бракова у ромским заједницама и због мањка сталног, систематичног и конкретног дјеловања Земље чланице да ријешити питање ове штетне праксе, упркос законској забрани ових дјела.

40. Комитет препоручује да Земља чланица развије свеобухватне мјере за сузбијање праксе раних бракова и да подигне свијест у ромским заједницама о законској забрани бракова дјеце, као и о њиховим негативним ефектима на здравље и завршетак образовања дјевојчица, нарочито успостављањем сарадње са лидерима у овим заједницама.

Прикупљање и анализа података

41. Комитет запажа да је Закон о попису становништва, домаћинства и станова у Босни и Херцеговини усвојен 3. фебруара 2012. и у складу с тим, нови попис ће се извршити 2013. године. Међутим, што је признала и делегација, Комитет жали због тога што је недовољно статистичких података разврстаних по полу било обезбијеђено у многим областима покривеним Конвенцијом, што је креирало јаз и недоследности у предузетим законодавним реформама, као и у развијеним политикама и програмима и погрешно усмјерило средства која су на располагању. Комитет запажа да су ови подаци неопходни за исправну процјену положаја жена и за информисану и циљану израду политика у вези са свим областима које покрива Конвенција.

42. Комитет захтијева да Земља чланица унаприједи прикупљање и анализу статистичких података, разврстаних по полу и по урбаним и руралним подручјима, у свим областима које покрива Конвенција, како се захтијева чланом 22. Закона о равноправности полова, укључујући уважавање угрожених група жена, како би се оцијенио напредак у остварењу де факто равноправности, утицај предузетих мјера и постигнутих резултата. Комитет такође позива Земљу чланицу да осигура да се сва релевантна тијела строго придржавају члана 22. и тражи да ови подаци буду укључени у наредни периодични извјештај.

Измјене и допуне члана 20. став 1. Конвенције

43. Комитет подстиче Земљу чланицу да убрза прихватање измјена и допуна члана 20. став 1 Конвенције, који се односи на вријеме састајања Комитета.

Пекиншка декларација и платформа за дјеловање

44. Комитет позива Земљу чланицу да користи Пекиншку декларацију и платформу за дјеловање, у својим напорима да спроведе одредбе Конвенције.

Ширење информација

45. Комитет подсећа Земљу чланицу на обавезу да систематично и стално спроводи одредбе Конвенције о укидању свих облика дискриминације жена. Он захтијева од Земље чланице да приоритетну пажњу посвети спровођењу садашњих Закључних запажања и препорука од сада па до подношења новог периодичног извјештаја. Комитет стога тражи благовремено информисање о закључним запажањима, на службеним језицима Земље чланице, свих релевантних институција на свим нивоима (државни, регионални, локални), нарочито влада, министарстава, Парламентарне скупштине и правосуђа, како би

се осигурала њихова пуна примјена. Комитет подстиче Земљу чланицу да сарађује са свим заинтересованим актерима, као што су удружења послодаваца, синдикати, организације за људска права и женске организације, универзитети и истраживачке установе, медији итд. Надаље препоручује да се Закључна разматрања пренесу у одговарајућем облику на ниво локалних заједница, да би се осигурала њихова примјена. Додатно, Комитет тражи да Земља чланица настави да информише све актере о CEDAW Конвенцији, Опционом протоколу и судској пракси и о општим препорукама Комитета.

Праћење закључних разматрања

46. Комитет тражи да Земља чланица обезбиједи, у року од двије године, писану информацију о предузетим мјерама за спровођење препорука садржаних у ставовима 10 (а) до (d) и 34 (а) до (h) изнад.

Припрема наредног извјештаја

47. Комитет позива Земљу чланицу да поднесе свој шести периодични извјештај у јулу 2017.

48. Комитет тражи да Земља чланица слиједи „Усклађене смјернице о извјештавању по међународним споразумима о људским правима, укључујући смјернице о заједничком основном документу и специфичним документима по споразумима“ (HRI/MC/2006/3 и Corr.1)
